

Innst. S. nr. 233

(2007-2008)

Innstilling til Stortinget fra utenrikskomiteen

St.meld. nr. 11 (2007-2008)

Innstilling fra utenrikskomiteen om På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Kvinnens rettigheter og likestilling er ett av de viktigste innsatsområdene i Regjeringens utviklingspolitikk, slik denne følger opp Soria Moria-erklæringen. Regjeringen mener at kvinners innsats og kvinners rettigheter er avgjørende for å nå den visjon for verdens framtid som ligger i FNs tusenårserklæring. Halvveis mellom 2000 og 2015 må en erkjenne at FNs tusenårsmål om fattigdomsbekjempelse ikke vil nås uten at kvinner settes i sentrum.

Med utarbeidelsen av en stortingsmelding ønsker Regjeringen å invitere Stortinget til bred debatt omkring de langsiktige og overordnede politiske føringer for kvinners rettigheter og likestilling i Norges utviklingspolitikk. Formålet er å sette søkelyset på og styrke forståelsen for kvinners rettigheter som et mål i seg selv, og som en nødvendig forutsetning for å nå andre utviklingspolitiske mål.

Meldingen er den første i sitt slag i Norge. Regjeringen opplyser at det heller ikke er laget tilsvarende i land vi vanligvis sammenlikner oss med. Formålet med denne stortingsmeldingen er etter Regjeringens syn ikke å presentere saksområdets kompleksitet i all sin detaljrikdom og fra ulike ståsted. Ambisjonen er ikke å foreta en fullstendig belysning av feltet kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken. Fokuset er overordnet og politisk, fremholder Regjeringen.

Meldingen presenterer innledningsvis en overordnet situasjonsbeskrivelse. Deretter følger en kort-

fattet analyse og forslag til politiske grep som Regjeringen mener Norge bør ta.

I arbeidet med stortingsmeldingen og handlingsplanene som ligger til grunn for meldingen, har det vært god dialog med relevante miljøer i Norge. Regjeringen har mottatt innspill fra ulike samarbeidspartnere i det norske samfunn, inkludert synspunkter fra ulike frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer.

Også tidligere har kvinners rettigheter og likestilling hatt stor plass i norsk utviklingspolitikk, men i praksis og over tid har feltet etter Regjeringens syn ikke blitt gitt den prioritet som er nødvendig. Manglende oppfølging av kvinne- og likestillings spørsmål er en av de store unnlattelsessyndene i norsk – og internasjonal – utviklingspolitikk, mener Regjeringen, og fremholder at dette endres nå. Regjeringen vil at Norge skal være en uredd forkjemper for kvinners rettigheter og likestilling. Meldingen vil også ta for seg norske utviklingspolitiske bidrag overfor andre grupper som henger etter i et rettighets- og likestillingsperspektiv. Hovedfokus vil være på kvinner, men vår politikk skal mobilisere også gutter og menn. Innsatsen skal også rettes inn mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, som rammer homofile, lesbiske, bifile og transseksuelle. Det innebærer bred og tydelig innsats på sensitive områder. Norge skal tale der andre finner det enklest å tie, sier Regjeringen; en skal handle der andre finner det enklest å sitte i ro.

Selv om mye fortsatt er ugjort, er kvinners plass og rolle i det norske samfunn en av Norges fremste merkevarer. Det er et resultat av mange tiårs likestillingsarbeid der samhandling mellom likestillingsbevisste enkeltpersoner og miljøer i det politiske liv, i embetsverket, i kvinnebevegelsen og innen forskning har vært viktig. Likestillingsarbeidet i Norge har troverdighet internasjonalt. Det er et område der vi har

omdømme og høy kompetanse. Vår modell og de norske erfaringer har etter Regjeringens syn overføringsverdi. Likestilling er et område der Norge blir lyttet til. Dette vil Regjeringen utnytte.

Regjeringen vil snakke med modig og klar røst, sier den, også om de vanskelige spørsmålene. Men tidvis må tonen være lavmælt. Den gode saken må fremmes med takt og forstand. Likestillingsarbeidet representerer en langvarig prosess der en må være ydmyk med hensyn til utfordringene. En må skynde seg langsomt. Abort og seksuelle minoriteters rettigheter er spesielt kontroversielt i mange land. Vi utfordrer sterke kulturelle og religiøse krefter. Selv om en synes Norge har funnet en god modell for likestilling, kan ikke denne eksporteres uten videre. Det norske samfunn er et lite, høyt utviklet, enhetlig og enighets-søkende samfunn, og står i så måte i rak motsetning til forholdene i mange andre land, særlig blant utviklingslandene. Forholdene mellom kjønnene er en grunnleggende del av samfunnsstrukturen og maktrelasjonene i alle land. Utfordringene og virkemidlene vil variere fra land til land. Dette må egen utviklingspolitikk ta hensyn til.

De universelle menneskerettighetene gir en rett og plikt til å trappe opp arbeidet for kvinners rettigheter. Rettighetene knyttet til seksuelle minoriteter og seksualitet er mer omdiskutert, men også der føler Regjeringen seg på trygg grunn. Verdenserklæringen om menneskerettigheter kom allerede i 1948. Siden har FN utviklet folkerettslig bindende konvensjoner. Langt de fleste land har for eksempel forpliktet seg til å jobbe for kvinners rettigheter og likestilling gjennom å slutte seg til FNs kvinnekonvensjon. Mange land stiller seg også bak andre internasjonale avtaler og handlingsplaner. Dette innebærer at når en legger økt vekt på dette temaet i den politiske dialogen og i det konkrete utviklingssamarbeidet, så tar en i praksis landenes egne avgjørelser på alvor. En etterspør oppfølging av landenes forpliktelser og tilbyr assistanse for å nå målsettingene.

Regjeringens tro på betydningen av kvinners rettigheter og likestilling er tuftet på faglig grunn og forankret i internasjonale avtaleverk, men dette må likevel ikke hindre en i å problematisere spørsmålene, også i et utviklingsfaglig perspektiv: Norge bruker av vår overflod til å fremme et syn på kjønnsroller og et verdsett som oppfattes som fremmedartet i mange land. Man kan med rette spørre seg om dette står i konflikt med det som normalt er en kultursensitiv, norsk tilnærming til utviklingspolitikken. Er dette forenlig med vår vanlige tilnærming til utviklingssamarbeid, som innebærer at landene selv i størst mulig grad skal ha eierskap til utviklingsprosessene og prioriteringene? Her står Norge overfor grunnleggende dilemmaer som en må være seg bevisst og som fortjener Stortingets oppmerksomhet.

Som gruppe kommer kvinner langt dårligere ut enn menn på statistikk for oppfyllelse av tusenårsmålene. Situasjonen er mangesidig og det er stor variasjon mellom land og regioner, men kvinner er en viktig målgruppe for utviklingspolitikk i alle land der vi opererer. En må rette innsatsen direkte inn mot kvinner, skal verden lykkes i å nå tusenårsmålene. En må bidra til at kvinner gis makt og mulighet til å innta sin rettmessige plass i utviklingsprosesser, på like vilkår med menn. Utvikling avhenger av at kvinners ressurser og kompetanse utnyttes fullt ut. Det viser all erfaring.

Utviklingspolitikk og bistand handler ikke utelukkende om internasjonal solidaritet eller uegen nytte. I globaliseringens tidsalder er sammenhengene mellom leveforhold og livsbetingelser i utviklingslandene og i den rike delen av verden åpenbare. En må ta ut fordelene av globaliseringen, for eksempel når det gjelder migrasjon, utviklingspolitikk, demokrati og energisikkerhet - og temme risiki: menneskehandel, spredning av aids, konflikter og klimaendringer. Det innebærer at når en prioriterer disse feltene i utviklingspolitikken, er det noe som til syvende og sist også angår oss selv direkte. Mangel på utvikling er dermed ufravikelig knyttet til stabilitet, sikkerhet og miljø - lokalt, nasjonalt og globalt.

Innenfor et slikt verdensbilde er det dermed også i givernes interesse å drive utviklingssamarbeid. For Norges del vil Regjeringen mene at dette er en opplyst egeninteresse som ikke går på tvers av utviklingslandenes egne interesser.

Til nå har norsk politikk for å integrere kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet vært preget av høye ambisjoner, men innsatsen har i praksis ikke vært systematisk nok. Norge kan vise til mange gode og viktige resultater på tiltaksnivå; bare i liten grad har en vært i stand til å bidra til dyptgripende endring.

Dette mener Regjeringen den gjør noe med. Basert på de erfaringer som er gjort nasjonalt og internasjonalt, er en rekke konkrete tiltak satt i gang. Hensikten er å få på plass en helhetlig utviklingspolitikk der kvinners rettigheter og likestilling har en sentral rolle. I utviklingssamarbeidet arbeider Norge i dag etter fire handlingsplaner for å styrke kvinners rettigheter og likestilling globalt. Disse omhandler:

- kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet (2007-2009)
- FNs sikkerhetsråds resolusjon 1325 vedtatt i 2000 om kvinner, fred og sikkerhet, lansert i 2006
- menneskehandel (2006-2009)
- kvinnelig kjønnslemlestelse (fra 2003, med gyldighet til 2010).

Disse fire handlingsplanene er viktige verktøy for Norges innsats for likestilling og for å innfri kvinners rettigheter i tråd med internasjonale menneskerettighetskonvensjoner. Det er avsatt økte ressurser for å følge opp opptrappingen av innsatsen. Norge er etter Regjeringens syn i løpet av kort tid kommet godt i gang.

Regjeringen vil føre en utviklingspolitikk som skal bidra til like vilkår for kvinner og menn. Det innebærer en offensiv politikk langs følgende hovedakser:

- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske liv.
- Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning.
- Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet.
- Kvinner har krav på et liv uten vold.
- Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid.
- Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser.

Samtidig skal norsk politikk for kvinners rettigheter og likestilling ikke begrenses til de syv hovedprioriteringene, men tydeliggjøres i bredden av norsk utviklingspolitikk. Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet 2007-2009 går langt i å konkretisere hva det betyr. Regjeringen slår også fast at det er et mål å se en jevn økning i andelen av bistandsbudsjettet som kan spores til kvinne- og likestillingsinnsatsen. Bredden i tilskuddsordningene skal brukes for å oppnå målsettingen. Egen forvaltning må legges opp slik at målene nås.

Norge skal bidra til økt anerkjennelse og innfrielse av kvinners rettigheter. Dette handler om å bidra til at kvinner får økonomiske muligheter, innflytelse over samfunnsutviklingen og, ikke minst, kontroll over egne liv. Norge skal bidra til å styrke kvinners rett og mulighet til å delta på lik linje i styringen av stat og lokalsamfunn. Norge skal være en pådriver for kvinners juridiske, økonomiske og sosiale uavhengighet og selvstendighet.

Norge skal etter Regjeringens syn fremme anstendig arbeid for både kvinner og menn. Med dette mener en sysselsetting med respekt for arbeidstakernes rettigheter, dialog mellom partene i arbeidslivet og ordninger som beskytter arbeidstakerne ved sykdom, alderdom eller uførhet.

Norsk politikk skal føre til omfordeling av makt, ressurser og omsorgsansvar mellom menn og kvinner. Dette krever at en retter innsatsen mot begge kjønn. For å utnytte kvinners ressurser for endring til

fulle må søkelys settes på organisering og mobilisering av kvinner selv. Samtidig må vi støtte og oppmuntre samarbeidspartnere på myndighetsnivå i arbeidet for å innfri nasjonale utviklingsmål på området og forpliktelser med hensyn til menneskerettighetene og internasjonale handlingsplaner for kvinners rettigheter og likestilling.

Ny norsk politikk må mobilisere gutter og menn. I de fleste land dominerer gutter og menn de områdene der kvinner diskrimineres. Det innebærer at vår politikk etter Regjeringens syn må bidra til at menn løsner grepet og gir kvinner anledning til å delta fullt ut i økonomiske, politiske og sosiale prosesser. På den annen side skal en ikke betrakte menn utelukkende som bremseklosser og hindre for kvinners utvikling. Menn kan spille en viktig rolle i arbeidet for kvinners rettigheter. Gutter og menn må mobiliseres som forbundsfeller. Det gjøres best ved å vise at også menn tjener på et mer likestilt samfunn. Kvinner er motorer for utvikling, en utvikling også menn nyter godt av, sier Regjeringen. Når fastlåste kjønnsrollemønstre løsner, får også menn større frihet til å ta individuelle valg.

Norge skal etter Regjeringens syn være en uredd pådriver for kvinners seksuelle og reproduktive rettigheter. Dette handler om kvinners rett til å bestemme over egen kropp, til frihet fra vold og seksuelle overgrep i og utenfor familien, tilgang til seksualopplysning og prevensjon både for tenåringer og voksne kvinner og menn. Norge skal gi et solid bidrag for å bekjempe alle former for diskriminering og stigmatisering av personer på grunnlag av seksuell orientering. Norge skal gå foran også der disse sakene ikke er allment anerkjent og akseptert.

Innretningen av politikken må ta utgangspunkt i at jenters behov og utfordringer endres gjennom livet. Politikken må ha et livsløpsperspektiv. Kjønnsrollemønstre etableres tidlig. Det er nødvendig å starte med bevisstgjøring omkring gutters og jenters rettigheter og prinsipper om ikke-diskriminering og inkludering i ung alder og overfor begge kjønn. Det må også tas hensyn til nasjonale og regionale forskjeller. En må ikke falle for fristelsen til å tro at verden er delt i to - de likestilte og rike landene mot de ikke likestilte og fattige landene. Det stemmer ikke, mener Regjeringen. Noen fattige land kommer godt ut når det gjelder likestilling, enkelte rike land kommer dårlig ut. Norsk politikk må ta høyde for et mangfold av situasjoner.

De multilaterale organisasjonene har altfor lenge tillatt seg ikke å ta kvinners rettigheter og likestilling på alvor. Innenfor rammen av reformarbeidet arbeider Norge for opprettelsen av en sterk enhet for kvinners rettigheter i FN. Verdensorganisasjonen trenger en røst internt som kan få satt FN i stand til å innfri kravene om likestilling. Norge skal jobbe gjennom et

mangfold av aktører, inkludert sivilt samfunn, som alle må vise at de behersker de likestillingsfaglige, utviklingspolitiske og bistandsfaglige håndverkene.

Norsk utviklingspolitikk formidles og iverksettes gjennom politisk dialog, kompetanseoverføring og økonomisk støtte. Hovedaksene ligger fast, men satsingen på kvinners rettigheter og likestilling skal etter Regjeringens syn være tydelig i bredden av vårt utviklingspolitiske engasjement. Kvinnerettet innsats skal ikke komme i tillegg til eller på toppen av alt det andre, men derimot gjennomsyre alt en gjør. En må etter Regjeringens syn komme bort fra en tradisjonell forestilling der kampen for kvinners rettigheter og likestilling avgrenses til sosiale sektorer. Tvert imot skal dette være en vesentlig del av norsk innsats for demokrati og menneskerettigheter, korrupsjonsbekjempelse, miljø og olje for utvikling, for å nevne noen andre sentrale innsatsområder. En vil kreve at våre samarbeidspartnere, enten det er regjeringer, internasjonale institusjoner eller frivillige organisasjoner, tar kvinnene og likestillingsspørsmål på alvor.

Utenrikskomiteen avholdt åpen høring med inviterte parter 11. mars 2008.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Olav Akselsen, Vidar Bjørnstad, Marit Nybakk, Hill-Marta Solberg og Anette Trettebergstuen, fra Fremskrittspartiet, Morten Høglund, Siv Jensen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Erna Solberg og Finn Martin Vallersnes, fra Sosialistisk Venstreparti, Ågot Valle, fra Kristelig Folkeparti, Dagfinn Høybråten, fra Senterpartiet, Alf Ivar Samuelsen, og fra Venstre, Anne Margrethe Larsen, er tilfreds med at kvinners og minoriteters rettigheter og likestilling er et av de viktigste satsingsområdene i utviklingspolitikken og at Regjeringen har lagt fram en stortingsmelding om dette feltet. Meldingen er et svar på evalueringen av likestilling i utviklingspolitikken, utført av NIBR på vegne av NORAD, og den er en invitasjon til Stortinget og det sivile samfunnet om en bred debatt om langsiktige politiske føringer for bedring av kvinners stilling og likestilling i utviklingspolitikken. Komiteen merker seg at stortingsmeldingen bygger på Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling (2007-2009), ved siden av Regjeringens handlingsplan for gjennomføringen av FNs sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet, Regjeringens handlingsplan mot menneskehandel, handlingsplanen mot kjønnslemlestelse, Handlingsplanen mot tvangsekteskap, Handlingsplan for handelsrettet utviklingsamarbeid,

Posisjonsnotat om norsk hiv- og aids-politikk og Regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingsamarbeid. I disse planene konkretiseres politikken. Komiteen viser også til barne- og ungdomsstrategien "Tre milliarder grunner" fra 2005 som vektlegger innsatsen for unge jenters rettigheter. Komiteen peker på at barne- og ungdomsstrategien følges opp i St.prp. nr. 1(2007-2008), der det legges vekt på barns og unges tilknytning til fredsbygging, medvirkning i fred og forsoning, beskyttelse og rettigheter i væpnet konflikt og humanitære kriser, oppfølging av FN-studien om vold mot barn og styring av barns og unges rett til deltakelse og medvirkning. Komiteen vil peke på at bedring av kvinners stilling og rettigheter er et langsiktig arbeid fordi det blant annet handler om endring av maktstrukturer og maktreasjoner. Komiteen mener det er viktig at storting og regjering i samarbeid med det sivile samfunnet videreutvikler politikken på dette området. Komiteen ser fram til at politikken på dette feltet utvikles videre i den kommende utviklingsmeldingen.

Komiteen mener at vurdering av resultater i bistanden vanskelig kan oppnås uten klare mål og målbare tiltak.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, mener derfor at det bør vurderes å stille krav om kjønnskvoltering, for eksempel i tiltak og prosjekter, i kurs og opplæringstiltak, til ledelse og deltakelse. Det er viktig med pådrivere med kompetanse i alle ledd.

Komiteen ber om at Regjeringen gir tilbakemelding om resultater og tiltak for bedring av kvinners rettigheter og likestilling på en egnet måte.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til det betydelige grunnlagsmaterialet som foreligger til stortingsmeldingen i form av seks handlingsplaner og et posisjonsnotat, og mener en nå skulle forvente tydelige prioriteringer og utformingen av resultatmål, mulige indikatorer og planer for evaluering av måloppnåelse.

Komiteen vil framheve betydningen av kontinuerlig forskning på feltet, inkludert studier av kvinners situasjon og maktforhold mellom kvinner og menn i samarbeidsland.

Komiteen er enig i at kvinners rettigheter er et mål i seg sjøl, samtidig som de er viktige for å nå andre utviklingspolitiske mål. Utvikling avhenger av at kvinners ressurser og kompetanse tas i bruk. FNs tusenårsmål vil ikke bli nådd uten at kvinners rettigheter og likestilling settes i sentrum. 80 pst. av ver-

dens fattige er kvinner og deres barn. Det er et mål at kvinner får makt og muligheter til å delta på lik linje med menn. Hele det internasjonale samfunnet må derfor mobiliseres for kvinners menneskerettigheter og sentrale kvinnekraav slik de er nedfelt i Kvinnekonvensjonen, handlingsplanene fra Beijing og Kairo og SR 1325 om kvinner, fred og sikkerhet.

Komiteen peker på behovet for at FN får en sterk og slagkraftig enhet for kvinnespørsmål og likestilling.

Komiteen ser positivt på den norske innsatsen for å nå dette målet gjennom arbeidet i FNs høynivåpanel for reformer og i FNs kvinnekommissjon. Komiteen mener det er et generelt behov for å utvikle egnete rapporteringsrutiner for resultatoppnåelse i FN-systemet og imøteser norske initiativer for at dette også gjøres for arbeidet med kvinnespørsmål og likestilling.

Komiteen er enig i at manglende oppfølging av kvinne- og likestillingsspørsmål har vært altfor svak i norsk og internasjonal utviklingspolitikk. NIBR-rapporten viser det. En hovedkonklusjon i rapporten er at til tross for at likestilling har vært en strategi i utviklingspolitikken, er det langt igjen til målet om integrering av kvinners rettigheter er oppnådd i hele utviklingspolitikken. Det viser at "mainstreaming" ikke er tilstrekkelig, men at det er nødvendig med spesielle tiltak rettet mot kvinner. Komiteen er derfor tilfreds med at den særskilte kvinnebevilgningen er gjenopprettet. Komiteen peker på at det trengs omfattende kompetanseheving for alle parter i utviklingssamarbeidet og humanitært arbeid, nasjonalt og internasjonalt, hos myndigheter og i det sivile samfunnet. Arbeidet må forankres på ledelsesnivå i departementer, på ambassader og i NORAD.

Komiteen slutter seg til Regjeringens strategi om at

- alle sentrale kanaler og prosesser i utviklingssamarbeidet må benyttes
- det trengs både integrerte tiltak og målrettede aktiviteter for kvinner
- kvinners rettigheter og likestilling skal synliggjøres og tematiseres gjennomgående i utviklingssamarbeidet.

Komiteen peker på at rapporter, blant annet fra Association for Womens Rights in Development (AWID), viser at likestillingsarbeidet er underfinansiert. Komiteen støtter derfor at Norge fremmer krav om at oppfølgingsarbeidet av "Finansiering for utvikling" og evalueringen av nye bistandsformer må gjøres med "kvinnebrillene på". Dette må bli et viktig tema på de kommende møtene om videreføring av Monterrey-konsensusen i 2002 og Paris-erklæringen

om bistandseffektivitet og nasjonalt eierskap. Nye bistandsformer kan gi gode muligheter til å styrke kvinners rettigheter, men det er samtidig en utfordring at bistand over bilaterale og multilaterale kanaler faktisk bidrar til å styrke kvinners rettigheter og likestilling. Komiteen er enig i at Norge skal ha kjønnsperspektivet med i strategiske drøftinger med nasjonale myndigheter i land som Norge gir budsjett- eller sektorstøtte til. Myndighetene må ansvarliggjøres på kvinners rettigheter. I dette arbeidet må parlamentene, og spesielt de kvinnelige parlamentarikere, inkluderes i større grad enn tilfellet er i dag. Samtidig er forutsetningen for likestilling og kvinnefrigjøring endring nedenfra gjennom kvinners egenorganisering og mobilisering sammen med andre progressive krefter. Kvinneorganisasjoner i mange utviklingsland har stor kompetanse.

Komiteen mener at det sivile samfunnet, både i Norge og i samarbeidsland, kan spille en viktig rolle i arbeidet med å fremme likestilling og kvinners og minoriteters rettigheter. Flere NGO-er i samarbeidsland og i Norge har verdifull kompetanse og erfaring og er en viktig ressurs i dette arbeidet.

Komiteen mener det må være et mål å bidra til finansiering av disse kvinneorganisasjonene, faglige og religiøse miljøer, nettverk, bevegelser og andre endringsaktører på nasjonalt plan og på grasrotnivå. Samarbeid mellom kvinneorganisasjoner i Norge og i utviklingsland må styrkes.

Komiteen vil peke på at minoritetskvinner i Norge er en særlig viktig ressurs for norsk utviklingssamarbeid. Det må legges til rette for at deres ressurser blir tatt i bruk.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet og Høyre, viser til enstemmig budsjettmerknad i Budsjett-innst. S. nr. 3 (2007-2008):

"Komiteen er opptatt av at utviklingsmidler når grasrotorganisasjoner i fattige land, og at FOKUS' (Forum for kvinner og utviklingsspørsmål) får mulighet til å fungere som et kompetansesenter i dette arbeidet."

Flertallet peker på at det er behov for et kompetansesenter på dette området, basert på førstehåndskunnskap og kompetanse, og ber Regjeringen finne finansieringsformer for det.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre finner ikke at det er redegjort tilfredsstillende for et eventuelt kompetansesenter. Dersom Regjeringen ønsker å komme tilbake til et slikt forslag i budsjettssammenheng, forutsetter

disse medlemmer at en samtidig utdyper ideen, funksjonen og omfanget.

Komiteen er enig i at omfordeling av makt, ressurser og omsorgsansvar mellom kvinner og menn krever mobilisering av gutter og menn. Menn har mest makt i alle land, og gutter dominerer der kvinner og jenter diskrimineres. Norsk politikk må derfor oppmuntre gutter og menn til å dele makt og ressurser med jenter og kvinner. Som menn har gjort det i Norge, vil også menn i våre samarbeidsland tjene på andre kjønnsroller som gjør at alle, uansett kjønn, kan ta individuelle valg. Et godt eksempel på bevisstgjøringsarbeid av gutter og menn er samarbeidsprosjektet på Filippinene mellom Kvinnefronten, FOKUS og det internasjonale nettverket mot handel med kvinner, slik det er beskrevet i meldingen.

Komiteen er tilfreds med at meldingen har et livsløpsperspektiv. Kjønsroller etableres tidlig. Det er derfor nødvendig med holdningsendring og bevisstgjøring fra tidlig alder, overfor både gutter og jenter. Det er, etter komiteens mening, spesielt viktig å ha en særlig oppmerksomhet på jentebarn og unge jenters situasjon. Det gjelder vold og overgrep, som kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, og det gjelder retten til utdanning og helse, bevegelsesfrihet og retten til å bestemme over egen kropp og seksualitet. Kvinnekonvensjonen gjelder også for jentebarn og unge jenter.

Komiteen viser til Regjeringens fokus på lesbiske, homofile, bifile og transkjønnede (LHBT) rettigheter i utviklingspolitikken og i arbeidet med menneskerettigheter, og at dette reflekteres i meldingen. Komiteen peker på at situasjonen for disse er alvorlig i en del land. I land som mottar norsk bistand, er homofili forbudt ved lov og kan medføre dødsstraff eller sanksjoner på andre måter. Amnesty International har avdekket tortur av LHBT-personer i over 30 land. I enda flere land diskrimineres LHBT-personer på en alvorlig måte. Komiteen vil peke på at det er viktig å framskaffe informasjon om omfanget av brudd på menneskerettighetene og diskrimineringen, og at menneskerettighetsaktivister blir beskyttet. Det er behov for å bringe disses stemme inn i internasjonale fora, som regionale forsamlinger og FN. Komiteen ber Regjeringen fortsette å sette fokus på LHBT-personers rettigheter internasjonalt, både gjennom å tørre der andre tier, gjennom å ta opp deres rettigheter i multilaterale og bilaterale fora, og å gi økonomisk støtte til krefter som arbeider med LHBT-personers rettigheter internasjonalt og gjennom sivilt samfunn. Komiteen vil peke på at arbeidet for å styrke rettighetene til LHBT-personer ikke avgrenses til et spørsmål om seksuelle og reproduktiv helse og rettigheter, men at arbeidet også omfatter rett til politisk og økonomisk

deltakelse, retten til utdanning og retten til et liv fri fra vold og kjønnsbasert forfølgelse.

Komiteen viser til utfordringene som møter funksjonshemmede kvinner og jenter. Ifølge FNs tall lever 80 pst. av alle kvinner med funksjonshemninger, det vil si 250 millioner kvinner, i fattige land. Funksjonshemmede kvinner i utviklingsland opplever ofte dobbel diskriminering. Ifølge UNESCO får færre enn 10 pst. av barn med funksjonshemninger tilgang til skole. Det er grunn til å tro at tallet på funksjonshemmede jenter er enda lavere. Levekårsundersøkelser viser at kvinner med funksjonshemninger har dårligere tilgang på generell informasjon, og de har liten mulighet til å delta i arbeidsliv og samfunnsliv på lik linje med andre. Funksjonshemmede kvinner og jenter har redusert tilgang til helsetjenester. Det gjelder også jenters tilgang til vaksineprogrammer. Funksjonshemmede kvinner opplever oftere enn andre kvinner vold og overgrep. Komiteen vil peke på at den nye FN-konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter pålegger myndigheter og det internasjonale samfunnet gjennom internasjonalt samarbeid å sikre fulle rettigheter og deltakelse for kvinner med funksjonsnedsettelse. Komiteen mener at norsk utviklingsamarbeid skal bidra til å fremme funksjonshemmede kvinners og jenters rettigheter og muligheter til deltakelse i samfunnet, både gjennom multilateral og bilateral bistand. Kompetansen i offentlig utviklingshjelp og frivillige organisasjoner må styrkes for å sikre inkluderingen av funksjonshemmede kvinner og jenter.

Komiteen viser til at urfolkskvinner ofte er dobbelt diskriminert. Det er viktig å sikre urfolks rettigheter, fordi urfolkskvinner rammes ekstra hardt når disse trues. Dette gjelder blant annet rettigheter knyttet til utøvelse av tradisjonell næringsvirksomhet, landrettigheter og rettigheter til genetiske ressurser og kunnskap om deres bruk, som ofte er kollektive i sin natur.

Komiteen mener at det bør føres en offensiv politikk langs sju hovedakser.

1. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i politikken

Komiteen viser til at det har skjedd framskritt siden FNs første kvinnekonferanse i 1975. Kvinner deltar på flere arenaer i mange land og på flere nivåer i beslutningsprosessene. Komiteen viser blant annet til at Rwanda med 49 pst. kvinnelige parlamentarikere topper statistikken over andel kvinner i nasjonale parlamenter. Norge har tatt viktige initiativer for å støtte kompetansebygging for kvinnelige folkevalgte. Satsing på utdanning er avgjørende for å øke kvinners politiske deltakelse. Valget av kvinnelige statsledere i Chile og Liberia har vært banebry-

tende. I enkelttilfeller har Norge støttet grupper av kvinnelige politiske kandidater på tvers av partier for å styrke deres muligheter i valgkampen. Liberias president Ellen Johnson-Sirleaf ble valgt etter en mobilisering av kvinnelige velgere. Norge støttet et prosjekt om registrering og mobilisering. Valget av Ellen Johnson-Sirleaf gir grunn til optimisme og håp. Det viser samtidig hvor viktig det er å støtte kvinner i stater som skal bygges opp etter langvarig krig og kriser. Komiteen viser til at Norge var aktiv i å ta opp temaet finansiering av likestilling og kvinners rettigheter i svake stater ("fragile states") på FNs 52. kvinnekongress. Komiteen mener det er viktig at Norge har oppmerksomheten rettet mot dette arbeidet.

Komiteen vil peke på at avgjørende for å øke kvinners mulighet til å delta i beslutningsprosesser, er støtte til kvinners egenorganisering og mobilisering på grasrotnivå. Kvinner og kvinneorganisasjoner er ofte ikke til stede der beslutninger tas og makt utøves. Komiteen vil vise til betydningen av at kvinners erfaringer og prioriteringer blir lyttet til i nasjonale politikk- og budsjettprosesser, herunder PRSP-prosessen. Komiteen mener det er viktig at Norge legger dette til grunn i arbeid med og støtte til multilaterale finansinstitusjoner, FN og nasjonale myndigheter. Kvinners kunnskap, kompetanse og ressurser er en forutsetning for utvikling. Komiteen viser til at mye kunnskap ble hentet inn på konferanser på lokale, nasjonale og regionale nivåer før de store kvinnekongressene i FN. Komiteen ber Regjeringen vurdere muligheten for å støtte initiativer til nye konferanser.

Komiteen viser til at kvinnediskriminering, som hindrer kvinners deltakelse, ofte begrunnes i kultur, tradisjoner og religion. Fundamentalistiske bevegelser truer kvinners rettigheter og likestilling. Komiteen støtter at Norge skal være tydelig der andre tier, og holde nasjonale myndigheter ansvarlig for rettighetskonvensjoner, blant annet Kvinnekonvensjonen. Men samtidig er det, etter komiteens mening, viktig å støtte kvinner som gjennom egen organisering og tiltak utfordrer patriarkalske maktstrukturer og redefinerer dogmer og praksis. Eksempler på det er islamske kvinneaktivister og kvinnelige teologer. Tiltak for å fremme kvinners rettigheter og likestilling innen utviklingspolitikken bør derfor være lokalt forankret. Ofte må gamle holdninger til kvinnediskriminering forankret i tradisjon og religion utfordres for å fremme kvinners rettigheter. En slik tilnærming krever så vel tålmodighet, respekt og sensitivitet som evne til å balansere motstridende hensyn.

2. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i det økonomiske livet

Komiteen er enig i at et hovedformål med satsingen på kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken er å gjøre det mulig for kvinner å være økonomiske aktører og styrke deres økonomiske uavhengighet. Kvinner utgjør flertallet av de fattigste. Mellom 80 og 90 pst. av de fattigste familiene har kvinnelige eneforsørgere. Millioner av barn er derfor avhengige av kvinners inntekter for å få bedre levekår. UNIFEMs rapport "Progress of the World's Women" fra 2005 viser hvordan kvinner i den globale arbeidsfordelingen i stor utstrekning arbeider i uformell sektor, med lav lønn, uten kontrakter og uten sosiale rettigheter. Lønnet arbeid i det formelle arbeidsmarkedet er viktig for kvinners trygghet. Komiteen støtter Regjeringen i at Norge skal styrke retten til anstendig arbeid, slik dette er definert av ILO. Komiteen vil peke på at støtte til fag- og kvinneorganisasjoner som fremmer arbeidstakernes rettigheter, dialog mellom partene i arbeidslivet og muligheten til samvirkeorganisering, er viktig i denne sammenhengen. Komiteen vil også framheve behovet for å styrke kvinnelig entreprenørskap, blant annet ved å øke tilgangen til smålån og andre, grunnleggende finansielle tjenester, og viser til erfaringene fra Grameen Bank i Bangladesh. Videre er det viktig at kvinnene selv er ansvarlig overfor forvaltning av disse ordningene. Formalisering av kvinners bruks- og eiendomsrettigheter kan styrke deres muligheter for entreprenørskap. Komiteen viser til at kvinner har lite tilgang til de store "Multidonor Trust Funds". Det er derfor viktig at Norge arbeider for at kvinners rettigheter og kvinnelig deltakelse ivaretas i disse fondene. Endring av makroøkonomiske strukturer som hindrer kvinners økonomiske likestilling, er en forutsetning for at også alternative finansieringsformer, som smålån, faktisk fører til bedring av kvinners stilling.

Komiteen vil vektlegge betydningen av å fremme næringsutvikling for å bekjempe fattigdom. Små og mellomstore bedrifter med lokal forankring, og som trekker vekslers på lokale ressurser, også arbeidskraft, står her sentralt. Komiteen vil spesielt peke på hvilken betydningsfull rolle kvinner kan spille. Kvinner utgjør oftest ryggraden innen jordbruket, og har en rolle som dyktige entreprenører som betjener mikrokredittlån på en ansvarsfull måte.

Komiteen peker på jordbrukets betydning for matvaresikkerheten i mange fattige land. Den afrikanske bonden er som regel en kvinne. Komiteen viser til at kvinner i mange land ikke har rett til arv, jord, hus og annen eiendom, og er dermed avskåret fra å forvalte naturressurser og drive med jordbruk. Komiteen er enig i at uten formelle og like rettigheter til arv, jord, hus og eiendeler, genetiske ressur-

ser og egen tradisjonell kunnskap, står mange fattige kvinner uten muligheter til å forsørge seg og sine barn og er sårbare overfor overgrep.

Komiteen viser til konklusjonene fra International Property Rights Index (IPRI) Report fra 2007 som påviser en nær sammenheng mellom økonomisk vekst og beskyttelse av individuell eiendomsrett. Komiteen merker seg at landene i Latin-Amerika og Afrika kommer dårlig ut i IPRI-rapporten hva gjelder indikatorer som tar for seg kvinners rett til eiendom. Komiteen mener derfor det er behov for å rette søkelyset på hvordan kvinners rett til eiendom kan styrkes. Komiteen er enig i at det også må fokuseres på kollektive rettigheter og bruksrett. Dette er spesielt viktig for urfolkskvinner.

Komiteen peker på at det må settes søkelys på makroøkonomiske, internasjonale økonomiske systemer.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, mener at når Verdensbanken og IMF krever liberalisering og dereguleringer som forutsetninger for lån og gjeldsslette, vil det i mange land bety kutt i offentlige velferdstilbud og dermed svekke kvinners rettigheter og føre til feminisering av fattigdom. Flertallet viser til at norsk bistand ikke skal gå til programmer som stiller krav om liberalisering og privatisering. Det skal helles ikke stilles krav om privatisering som forutsetning for gjeldsslette. Norge har brukt sin posisjon i Verdensbanken til å sette søkelyset på konsekvensene av økonomiske kondisjonalitetskrav og til Verdensbankens forpliktelser til å fremme likestilling og kvinners rettigheter.

Komiteen mener at handelspolitikken må vurderes i et kjønnsperspektiv. Handel og handelsavtaler må ikke hindre, men legge til rette for styrking av kvinners stilling og muligheter til økonomisk vekst. Meldingen peker på at internasjonale studier viser utviklingstrekk i den internasjonale handelen som svekker kvinner som arbeidere, produsenter og konsumenter. Komiteen mener at det trengs ytterligere forskning og empiri om handelsliberaliseringens konsekvenser for kvinner. Komiteen viser i den sammenheng til at UNCTADs generalsekretær anbefaler at kvinner bør bli en egen kategori i sysselsettingsstatistikken, for å kunne identifisere effekter av handelsliberalisering, og at kapasitetsbygging innen handel bør ta spesielt hensyn til kvinnespørsmål.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, legger til grunn at WTO-avtaleverket ikke

må ta fra land styringsrett og virkemidler som har vært viktige for å utvikle vårt eget land til et velferds-samfunn. Dette gjelder også rett til en sysselsettings-, fordelings- og velferdspolitik.

Komiteen viser til at Handlingsplanen for handelsrettet utviklingssamarbeid vektlegger kvinner og handel. Komiteen er enig i at i oppfølgingen av handlingsplanen må kjønnsperspektivet tas inn i handelsagendaen på bredt grunnlag. Komiteen peker på at kvinner i produksjon må få større oppmerksomhet. Likedan må rett til politisk handlingsrom som ivaretar produksjonsstrukturer og rett til produksjonsfaktorer for kvinner, herunder tradisjonell kunnskap og teknologioverføring, styrkes.

Komiteen viser videre til enstemmig kommentar i Budsjett-innst. S. nr. 3 (2007-2008) om behovet for økning i produksjonskapasitet og bearbeiding som kan bidra til sysselsetting og velferdsutvikling. En utviklingspolitikk med dette som viktige premisser vil styrke kvinners stilling.

Komiteen er opptatt av at kjønnsperspektivet må integreres i programmer som "Olje for utvikling". Norge har både forutsetninger og et spesielt ansvar for å være pådriver på dette feltet. Komiteen viser til at Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling har gode målsettinger om at kvinners og menns ressurser og rettigheter skal ivaretas i forbindelse med "Olje for utvikling"-programmet, at Norge skal være en pådriver for at både menn og kvinner skal kunne delta på alle nivåer i forvaltningen av naturressursene i samarbeidsland, og at inntektene fra olje og energi skal komme hele befolkningen til gode. Dette forutsetter, etter komiteens mening, at likestillingsmål må synliggjøres og understrekes og at det avsettes nok ressurser til gjennomføring av likestillingsmål. Komiteen viser til målsettinger om at programmet skal utvikles med større vekt på involvering av sivilt samfunn. Det er viktig at kvinneorganisasjoner får innflytelse og at konsultasjoner med sivilt samfunn tilrettelegges slik at kvinner kan delta og bli hørt.

3. Kvinner og menn skal ha lik tilgang til utdanning

Komiteen er enig i at mange av tusenårsmålene står og faller på om kvinner og jenter får utdanning. Utdanning av jenter er en vesentlig forutsetning for å fjerne fattigdommen. Utdanning av kvinner er en viktig forutsetning for at kvinnene kan forsørge seg og sine barn. Jenter som fullfører relevant utdanning, får færre og sunnere barn. Utdanning er et viktig bidrag til beskyttelse av jenter og gutter i krig og konflikt og er et middel for å oppnå god kunnskap om helse. Komiteen vil understreke at utdanning er et prioritert område for det generelle utviklingsarbeidet

og for innsatsen for å styrke kvinners rettigheter og likestilling. Komiteen støtter at utdanningstilbudet må utformes slik at det fremmer likestilling. Det betyr blant annet satsing på utdanning av kvinnelige lærere, og at likestilling må reflekteres i lærerutdanningen. Det betyr også krav til fysisk utforming av læremiljøet, og rett til en trygg skolevei uten fare for å bli utsatt for vold og overgrep. For at jenter ikke bare skal begynne på grunnskolen, men fullføre skolegangen, er det, ifølge UNIFEM, viktig å se på hele livssituasjonen. Mange jenter blir holdt hjemme fordi de trengs til viktig arbeid, som å hente vann. Derfor blir retten til og tilgang til vann til et viktig kvinne- og jentespørsmål. Komiteen vil peke på at kvinner må ha rett til fagutdanning og høyere utdanning. Retten til fagutdanning og høyere utdanninger er, etter komiteens mening, viktig for at kvinner skal få makt til å endre egen hverdag og delta i samfunnsutviklingen. Gjennom å tilrettelegge for kvinners tilgang til relevant og kvalitativ fagutdanning og høyere utdanning, vil en forbedre kvinners deltakelse og innflytelse, kvinners rettigheter og likestilling innenfor fredskultur, arbeidslivet, selvstendig næringsliv og IKT. En viktig premisse for at utdanning skal føre til frigjøring, er at den må være basert på egen kultur og egne prioriteringer. Komiteen peker på at høyere utdanning er viktig i samfunnsutviklingen, og at kvinner må sikres deltakelse i utformingen av den høyere utdanningen. Dette innebærer at kvinner må få økt tilgang til forskerstillinger, undervisnings- og lederstillinger, og at pensum og læreplaner må utformes i et kjønnsperspektiv.

Komiteen viser til samarbeid mellom undervisningsinstitusjoner i Norge og i utviklingsland. Dette samarbeidet er basert på likeverd og partnerskap. Komiteen mener det i enda større grad må satses på kompetanseheving og samarbeid om forskning om likestillingsspørsmål. Særlig viktig er det å styrke den institusjonelle kapasiteten på forskningsområdene i samarbeidsland.

4. Kvinner har rett til helsetjenester og kontroll over egen kropp og seksualitet

Komiteen er enig i at reproduktive og seksuelle rettigheter og helse er grunnleggende for kvinners rett til å delta i samfunnet. Helsetjenester knyttet til svangerskap og fødsel, tilgang til god prevensjon og lovlige og trygge aborter er avgjørende for kvinners helse og maktstilling.

Komiteen viser til at Norge har økt oppmerksomheten på dette feltet. Regjeringen har prioritert arbeidet både gjennom støtte til IPPF, UNFPA og i det generelle arbeidet i FN. Komiteen er enig i denne vektleggingen.

Komiteen vil understreke betydningen av helsetjenester knyttet til kvinnelig reproduksjon har for

å redusere mødre dødeligheten, som er en av de indikatorer som mest markant viser forskjellen mellom rike og fattige land. Komiteen ser det som avgjørende at kvinner og jenter får del i de grunnleggende menneskerettigheter og friheter på alle livsområder og sikres gode helsetjenester i forbindelse med svangerskap og fødsler. Valg av partner, ektefelle og engasjement i seksuelle relasjoner må skje uten tvang og være basert på samtykke med respekt for den enkeltes integritet og menneskeverd. I en rekke samfunn utsettes kvinner og jenter for overgrep på disse områder, og de må selv betale prisen i form av høy mødre dødelighet, hiv/aids-smitte, voldtekter, trafficking og utrygge aborter. Arbeidet for å bedre kvinners og jenters livssituasjon må skje på bred basis – ikke minst ved en styrking av deres rettigheter i lovgivningen, ved bedre helsetjenester, styrket seksualundervisning, holdningsdannende arbeid og ved rettslige oppgjør med overgripere. Komiteen er enig i at arbeidet for reproduktive og seksuelle rettigheter er viktig, uavhengig av synet på kriteriene som de enkelte land legger til grunn i lovgivningen for innvilgelse av abort.

Komiteen viser til at afrikansk kvinnebevegelse var aktiv med hensyn til å få vedtatt Maputu-planen i 2006. Den forplikter medlemslandene i Den afrikanske union (AU) til å redusere omfanget av utrygge aborter og øke tilgjengeligheten til trygge aborter. Maputu-planen gir muligheter i dialogen norske myndigheter har med samarbeidsland i Afrika.

Komiteen mener det krever et langsiktig og systematisk arbeid fra mange (departementer, ambassader og delegasjoner) for å få gjennomslag for viktigheten av reproduktive og seksuelle rettigheter. Det er, etter komiteens mening, viktig at dette arbeidet prioriteres i Kvinnekommissjonen.

Komiteen viser til at meldingen slår fast at:

"Diskrimineringen av jenter starter fra fødselen av – kanskje enda tidligere. Teknologien tillater i dag at jenter aktivt velges bort allerede før fødsel. Problemet er høyst reelt: I enkelte deler av verden foretas det flere aborter av jente- enn guttefostre. I følge beregninger presentert av organisasjonen Plan resulterer dette i et jenteunderskudd i størrelsesorden 100 millioner."

Komiteen vil understreke at i kampen mot diskriminering og for menneskeverd og likeverd er kjønnsdiskriminerende abortpraksis et stort problem. Komiteen mener derfor at det fra norsk side må drives et aktivt arbeid for å motvirke den praksisen som er omtalt i meldingen.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at det er bred enighet

internasjonalt om nødvendigheten av å forbedre den reproduktive og seksuelle helse, men ulike syn på enkeltspørsmål og rettighetsbegreper i denne forbindelse. Det er for eksempel ikke tilfellet at begrepet "seksuelle rettigheter" er nedfelt blant de fundamentale menneskerettigheter. Regjeringen understreker dette i meldingen ved å slå fast at:

"Begrepet seksuelle rettigheter er ikke nedfelt i FNs kvinnekonvensjon, FNs barnekonvensjon eller handlingsplanene fra FN-konferansen om befolkning og utvikling i Kairo 1994 og FNs 4. kvinnekonferanse i Beijing i 1995. Begrepet er derfor omdiskutert, men Norge mener at begrepet er i tråd med intensjonen i konvensjonene og handlingsplanene."

Som et bidrag til begrepsavklaring bruker Verdens helseorganisasjon en arbeidsdefinisjon av seksuelle rettigheter, utviklet av en faglig ekspertgruppe i 2002. Denne arbeidsdefinisjonen lister opp en rekke viktige mål og prinsipper som det er bred internasjonal enighet om å fremme.

Komiteen viser til at hiv/aids-epidemien i større grad rammer jenter og kvinner ekstra hardt. Bekjempelsen av hiv/aids er et godt eksempel på hvor avgjørende det er å heve kvinners status. Kvinners kontroll over egen kropp og reproduktive helse er avgjørende i bekjempelsen av hiv/aids.

Komiteen vil påpeke viktigheten av å fortsette med å bevisstgjøre politikere og sentrale myndighetspersoner i utviklingsland om årsaker til hiv og aids. Komiteen mener at det fortsatt skal legges vekt på å bistå regjeringer i enkelte utviklingsland både med politikuttforming og med finansiering som gir smittede generelt, og smittede kvinner spesielt, den nødvendige behandling, verdighet og respekt.

Komiteen vil peke på at hiv/aids ikke er et hel-seprobleme alene: epidemien ødelegger familier, lokalsamfunn og hindrer utvikling, og den setter utviklingsland tilbake med hensyn til framskritt som er oppnådd. For oppnåelse av FNs tusenårsmaal om bekjempelse av fattigdom er det, etter komiteens mening, derfor viktig å få bukt med epidemien, noe som bare er mulig dersom kvinner får mer status, makt og kontroll over egen kropp, seksualitet og hverdag. Dette er et eksempel på at satsing på kvinnerettet bistand og kvinnefokus i all utviklingspolitikk er nødvendig og riktig.

Komiteen viser til Budsjett-innst. S. nr. 3 (2007-2008) hvor en samlet komité uttalte følgende:

"Komiteen viser til tall fra Kreftforeningen som viser at livmorhalskreft årlig krever ca. 250 000 dødsfall på verdensbasis. 80 pst. av krefttilfellene forekommer i utviklingsland. Humant papillomavirus (HPV) er en gruppe av mer enn hundre typer virus, de fleste harmløse. HPV type 16 og 18 kan bidra til utvikling av livmorhalskreft. HVP-vaksinen

beskytter mot disse to typer livmorhalskreft som er årsak til ca. 70 pst. av livmorhalskrefttilfellene i verden. I så måte viser komiteen til høringsuttalelsen fra Kreftforeningen, hvor det vises til at vaksinasjon er ett av flere tiltak som kan bidra til at færre kvinner i utviklingsland dør som følge av livmorhalskreft."

Komiteen vil understreke betydningen av at HPV-vaksinen når ut til kvinner i utviklingsland, når det er faglig grunnlag for det.

5. Kvinner har krav på et liv uten vold

Komiteen mener det er viktig at Norge aktivt følger opp FNs generalsekretærs kampanje mot vold mot kvinner og Europarådets Wien-deklarasjon om samme tema.

Komiteen viser til at kjønnsbasert vold og forfølgelse, kjønnslemlestelse og skadelige tradisjonelle praksiser handler om menns kontroll over kvinner, og manglende respekt for menneskerettigheter. Komiteen peker på at de mest groteske overgrepene inkluderer drap på nyfødte jentebarn, medgiftsdrag og æresdrap. Kjønnsbasert vold er et hinder for kvinners livsutfoldelse, realisering og deltakelse. Komiteen er enig i at volden bidrar til å vedlikeholde diskriminering av kvinner når det gjelder utdanning, politisk, kulturell og samfunnsmessig deltakelse og tilgang til og kontroll over økonomiske ressurser.

Komiteen viser til at menneskehandel er den nest største organiserte form for kriminalitet i verden. Kvinner og unge jenter er spesielt utsatt for å bli solgt til porno- og prostitusjonsmarkedet. Dette er vår tids slaveri. Komiteen er enig i at kampen mot menneskehandel må være en viktig del av den norske utviklingspolitikken, og at Norge skal være en tydelig aktør på den internasjonale arena i denne kampen. Det krever, etter komiteens mening, at norsk migrasjonspolitik og utviklingspolitikk må sees mer i sammenheng. Ofre for menneskehandel til Norge må ivaretas, både for ofrenes egen del, men også for å styrke politiets og rettsvesenets arbeid for å ta bakmennene. Komiteen peker i den sammenheng på at stortingsflertallet understreket i innstillingen til Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) at det ved utarbeidelse av retningslinjer om kjønnsbasert forfølgelse, tydeliggjøres de særlige hensyn som gjelder kvinner. Kvinner flykter blant annet av frykt for kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, æresdrap og seksuell vold og overgrep. Komiteen viser til at også ofre for menneskehandel trenger beskyttelse.

Komiteen peker på at både kvinner og menn bidrar til å opprettholde kvinne-diskriminerende tradisjoner som kjønnslemlestelse. Det er viktig å støtte lokale kvinner som i mange år har vært i front mot kjønnslemlestelse. Komiteen har merket seg at bistanden til dette arbeidet har økt, og viser til at

Norge bidrar til alternative overgangsritualer når jenter går fra å være jenter til kvinner. Komiteen mener samtidig at det er viktig å fokusere på religiøse aktører og andre tradisjonsbærere for å få til endringer i praksis.

Komiteen viser til at vold mot kvinner i hjemmet og i nære relasjoner er den mest universelle formen for vold mot kvinner og sannsynligvis det mest utbredte og omfattende problemet. Det gjelder overalt i verden, i Norge og i våre samarbeidsland. Komiteen ber om at gode erfaringer fra norske tiltak gjøres tilgjengelig for våre samarbeidsland og organisasjoner. Videre viser komiteen til at det er viktig å støtte lokale kvinneorganisasjoner som kan spille en avgjørende rolle for å avdekke, beskytte og etablere tiltak for kvinner og barn som utsettes for vold i hjemmet.

Komiteen vil peke på viktigheten av at meldingen ikke bare fokuserer på kvinner, men på beskyttelse mot diskriminering på grunn av seksuell legning. Lesbiske kvinner blir dobbelt diskriminert, først som kvinne og deretter som homofil. Lesbiske kvinner er mer utsatt for tvangsgifte, vold og annen diskriminering i mange land.

6. Kvinner skal ha en likeverdig rolle i freds- og forsoningsarbeid

Komiteen peker på at FN-sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om "Kvinner, fred og sikkerhet" ble vedtatt etter et betydelig samarbeid mellom kvinneorganisasjoner i mange land. Resolusjonen tar utgangspunkt i rettighetsargumentet; at kvinners rettigheter skal ivaretas i konfliktsituasjoner, og i nytteargumentet; nødvendigheten av kvinners deltakelse på alle områder for å fremme rettferdig og bærekraftig fred og sikkerhet, for å håndtere konflikter og bygge og bevare freden. Resolusjonen framhever behovet for å integrere kjønnsperspektivet i all opplæring til og gjennomføring av nasjonal og internasjonale fredsbygging. Kvinner må få rett til å formulere egne løsninger for konfliktforebygging, for fredsløsninger og gjenoppbygging. Komiteen vil i den sammenheng peke på Norges tiltak for å involvere kvinner i fredsprosessen i Sudan i 2005. Dette var et bidrag som satte kvinners rolle på dagsordenen. Erfaringene viser at dette er et langsiktig arbeid som må følges opp på en systematisk måte. Kvinner må gis makt gjennom deltakelse rundt forhandlingsbordet, men også gjennom utdanning, helsetilbud og muligheten til å forsørge seg selv. Komiteen mener det er viktig at Norge bruker stillingen i Fredsbyggingskommisjonen til å sikre kvinners deltakelse. Komiteen er derfor tilfreds med at Norge som leder av Fredsbyg-

gingskommisjonen i Burundi, legger til rette for kvinnegruppers aktive deltakelse.

Komiteen viser til at samfunnsstrukturen ødelegges i krig og konflikter. Kvinner og barn er mest utsatt når samfunnet bryter sammen. De blir utsatt for vold, de blir fordrevet og nektet retten til utdanning, mat og helsestell. Voldtekt blir i stadig større grad brukt som våpen i krig. Komiteen er enig i at voldtekt brukt som våpen i krig, er en krigsforbrytelse, og at overgriperne og deres overordnede må stilles til ansvar. Rettferdighet for ofrene er en forutsetning for forsoning og fred.

Komiteen peker på at overgangen etter en fredsavtale er en fase der kvinners sikkerhet og tilgang til hjelp er av stor betydning. Kvinner har ikke bare et ansvar for egen sikkerhet, men også for barna. Mange kvinner står alene med dette ansvaret. Det er, etter komiteens mening, behov for langsiktig hjelp, også etter at krigshandlingene og den verste nøden er over. Komiteen peker på at overgangsfaser er preget av at soldater skal demobiliseres og at det er store mengder våpen i omløp. Tidligere soldater, opprørere og paramilitære utgjør en trussel mot sivilbefolkningen generelt, og kvinner og barn spesielt. Det er i denne fasen ekstra behov for kontroll med våpen i omløp, og for mekanismer som kan beskytte sivilbefolkningen. Det er også behov for tiltak som gir tidligere militære og motstandsgrupper nye og konstruktive roller i samfunnet. Det bør, etter komiteens mening, vurderes om humanitære og fredsbyggende prosjekter skal ha spesifikke tiltak som beskytter kvinner og barn mot vold og overgrep. Det er videre behov for å sikre retten til vann og at prosjekter med kvinner som målgruppe sikres tilstrekkelig finansiering.

Komiteen mener at kvinner og barn ikke automatisk må defineres inn i en offerrolle. Dette gjelder både i forbindelse med krig og uroligheter og underutvikling og fattigdom generelt. I mange tilfeller er det berettiget, men dette bør ikke skygge over at kvinner også kan være en betydelig og ubrukt ressurs. Det gjelder blant annet med hensyn til å forebygge og fremme fred og forsoning etter krig og uroligheter, og til å bidra til økonomisk utvikling.

Komiteen viser til at det er langt igjen til at målsettingene i SR 1325 er realisert. Norge har utarbeidet en handlingsplan. Komiteen mener at Norge bør bidra med kompetanse og ressurser, inkludert ressurser som norske organisasjoner besitter, for at flere land utarbeider handlingsplaner. I dette arbeidet må kvinner og organisasjoner på grasrotplan involveres. Det krever kompetanseheving på alle plan.

7. Kvinner og menn skal delta på like vilkår i arbeidet med klima, miljø og humanitære kriser

Komiteen er enig i at kvinner skal delta på lik linje med menn i arbeidet knyttet til klima, miljø og humanitære kriser. Kvinner er sårbare for klimaendringer, men har samtidig ofte størst kunnskap om lokale naturressurser, matvaresikkerhet og strategier for å forebygge og redusere sårbarhet for tørke, flom og ras. Komiteen mener derfor det må legges til rette for kvinners deltakelse i alle strategier for kriseforebygging og håndtering av humanitære katastrofer. Komiteen vil understreke hvor viktig det er at kvinners rolle i forebyggingsarbeidet støttes. Det er nødvendig å bidra til støtte- og låneordninger for kvinner som er rammet av naturkatastrofer. Mikrofinans kan være ett av flere virkemidler.

Kvinner har ressurser og er ofte de første nødhjelperne i humanitære kriser. Ressursene må synliggjøres gjennom bruk av kjønnsensitive metoder i vurderinger og planlegging av respons på katastrofer. Det forutsetter, etter komiteens mening, et betydelig kunnskapsløft hos alle deltakere på alle plan. Komiteen ber om at Norge bidrar til dette kunnskapsløftet. Komiteen ber også om at Norge bidrar til kompetanse på kvinne- og kjønnsperspektivet i FNs organisasjoner og FNs team som vurderer behov i forbindelse med humanitære kriser (Needs Assessment Teams).

Komiteen viser til at retten til vann er en universell menneskerettighet og er nedfelt i Handlingsplanen for miljørettet bistand. Kvinner og barn er spesielt sårbare ved mangel på vann og dårlige sanitær- og hygieneforhold.

Komiteen viser videre til konkret delmål i FNs tusenårsmål nr. 7 om å halvere andelen mennesker uten tilgang til sikkert drikkevann og tilfredsstillende sanitære forhold innen 2015. Komiteen mener at

norsk bistand for å bedre vann- og sanitærforhold for fattige mennesker må styrkes. Det er viktig for å styrke folkehelsen og for å lette hverdagen for kvinner og jenter som har ansvaret for familiens vannforsyning.

Komiteen viser til at matvarekrisen vil ha svært negative konsekvenser for kvinner og barn. Tiltak og hjelp må gis ut fra dette perspektivet. Dette gjelder støtte til økning i produksjon og til produksjonsmetoder som er robuste mot finansiell spekulasjon, valutasvingninger, flom og tørke.

Komiteen peker på at landminer er et stort problem som særlig rammer kvinner og barn i forbindelse med henting av vann og jordbruksarbeid. Komiteen er tilfreds med at Norge støtter initiativer og konkrete tiltak ut fra den betydningen vann har for kvinners liv og helse, og at Norge støtter resolusjonen om opprettelse av en FNs spesialrapportør på vann- og sanitærforhold. Komiteen mener det er viktig at Norge arbeider for at kjønnsperspektivet ivaretas i mandatet til rapportøren. Videre mener komiteen at det er nødvendig at det sikres gode nok ressurser både i nødhjelpsinnsetser, i humanitære kriser og i det langsiktige utviklingsarbeidet. Komiteen ber om at Norge arbeider for at støtten gjennom multilaterale og bilaterale kanaler kommer kvinner og barn til gode.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til meldingen og rår Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

St.meld. nr. 11 (2007-2008) - På like vilkår: Kvinners rettigheter og likestilling i utviklingspolitikken - vedlegges protokollen.

Oslo, i utenrikskomiteen, den 7. mai 2008

Olav Akselsen
leder

Ågot Valle
ordfører